

УДК 347.962.6

Судоустрій; прокуратура та адвокатура

Сопільник Ростислав Любомирович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури*

Львівський університет бізнесу та права

Сопильник Ростислав Любомирович

*доктор юридических наук, профессор,
профессор кафедры судоустройства, прокуратуры и адвокатуры*

Львовский университет бизнеса и права

Sopilnyk Rostyslav

D. Sc. (Law), Professor,

Professor of the Department of Judiciary, Prosecution and Advocacy

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0001-9942-6682

Скриньковський Руслан Миколайович

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємств та інформаційних технологій*

Львівський університет бізнесу та права

Скрынковский Руслан Николаевич

*кандидат экономических наук, профессор,
профессор кафедры экономики предприятий и информационных технологий*

Львовский университет бизнеса и права

Skrynkovskyu Ruslan

PhD in Economics, Professor,

Professor of the Department of Business Economy and Information Technology

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-2180-8055

Скоромний Ярослав Ігорович

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
Львівський університет бізнесу та права*

Скоромный Ярослав Игоревич

*кандидат юридических наук,
преподаватель кафедры судоустройства, прокуратуры и адвокатуры
Львовский университет бизнеса и права*

Skoromnyy Yaroslav

*PhD in Law,
Lecturer of the Department of Judiciary, Prosecution and Advocacy
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0000-0002-4067-710X*

**ІМУНІТЕТ СУДДІВ ТА ЇХ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ
ИММУНИТЕТ СУДЕЙ И ИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В УКРАИНЕ
IMMUNITY OF JUDGES AND THEIR RESPONSIBILITY IN UKRAINE**

***Анотація.** У статті здійснено аналіз інституту імунітету суддів в Україні та розкрито особливості притягнення їх до юридичної відповідальності. Встановлено, що правові засади імунітету судді регулюються положеннями Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Цивільного кодексу України. Визначено, що недоторканність суддів являє собою особливу складову їх правового статусу, а також слугує гарантією забезпечення належного рівня виконання ними посадових обов'язків. З'ясовано, що недоторканність судді націлена на пониження впливу професійних ризиків в контексті здійснення ним правосуддя. Встановлено, що принцип незалежності судді складений*

із двох основних складових незалежності, а саме – функціональної незалежності органів судової влади та інституційної незалежності органів судової влади. Визначено, що імунітет суддів виступає особливим видом порушення принципу, визначеного у Конституції України, стосовно рівності усіх без винятку перед законом та судом. Доведено, що складовими цілісної системи імунітетів суддів виступають матеріально-правовий імунітет, індемнітет, процесуальний імунітет. Пропонується, що сьогодні в Україні необхідно удосконалити законодавчу базу щодо імунітету суддів у напрямку визначення рамок необхідності надання захисту суддям, як посадовим особам, що виконують покладені на них державні функції, та недопущенням до безкарності суддів у випадках вчинення ними правопорушень (проступків, злочинів). Зазначено, що перспективою подальших досліджень у даному напрямі є дослідження і удосконалення механізму притягнення суддів до юридичної відповідальності в Україні.

Ключові слова: *імунітет, суддя, юридична відповідальність, правосуддя.*

Анотація. *В статье осуществлен анализ института иммунитета судей в Украине и раскрыты особенности привлечения к юридической ответственности. Установлено, что правовые основы иммунитета судьи регулируются положениями Конституции Украины, Закона Украины «О судоустройстве и статусе судей», Кодекса Украины об административных правонарушениях, Гражданского кодекса Украины. Определено, что неприкосновенность судей представляет собой особую составляющую их правового статуса, а также служит гарантией обеспечения надлежащего уровня выполнения ими должностных обязанностей. Выяснено, что неприкосновенность судьи нацелена на понижение влияния профессиональных рисков в контексте осуществления*

им правосудия. Установлено, что принцип независимости судьи составлен из двух основных составляющих независимости, а именно – функциональной независимости органов судебной власти и институциональной независимости органов судебной власти. Определено, что иммунитет судей выступает особым видом нарушения принципа, определенного в Конституции Украины, относительно равенства всех без исключения перед законом и судом. Доказано, что составляющими целостной системы иммунитетов судей выступают материально-правовой иммунитет, индемнитет, процессуальный иммунитет. Предлагается, что сегодня в Украине необходимо усовершенствовать законодательную базу относительно иммунитета судей в направлении определения рамок необходимости предоставления защиты судьям, как должностным лицам, выполняющим возложенные на них государственные функции, и недопущением к безнаказанности судей в случаях совершения ими правонарушений (проступков, преступлений). Отмечено, что перспективой дальнейших исследований в данном направлении является исследование и совершенствование механизма привлечения судей к юридической ответственности в Украине.

Ключевые слова: *иммунитет, судья, юридическая ответственность, правосудия.*

Summary. *The article analyzes the institute of immunity of judges in Ukraine and reveals the features of bringing to legal responsibility. It has been established that the legal foundations of the immunity of a judge are governed by the provisions of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Judicial System and the Status of Judges», the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Civil Code of Ukraine. It has been determined that the immunity of judges is a special component of their legal status, and also serves as a guarantee of ensuring the proper level of performance of their*

official duties. It was found that the immunity of a judge is aimed at reducing the influence of professional risks in the context of his administration of justice. It has been established that the principle of the independence of a judge is composed of two main components of independence, namely, the functional independence of the judiciary and the institutional independence of the judiciary. It is determined that the immunity of judges is a special type of violation of the principle defined in the Constitution of Ukraine regarding the equality of all without exception before the law and the court. It has been proved that material and legal immunity, indemnity, and procedural immunity are the components of the integral system of judicial immunities. It is proposed that today in Ukraine it is necessary to improve the legislative framework regarding the immunity of judges in the direction of defining the framework for the need to provide protection to judges as officials performing the state functions assigned to them, and to prevent judges from impunity in cases of their committing offenses (misconduct, crimes). It is noted that the prospect of further research in this direction is the study and improvement of the mechanism for bringing judges to legal responsibility in Ukraine.

Key words: *immunity, judge, legal responsibility, justice.*

Постановка проблеми. Судова практика свідчить, що одним із особливих елементів правового статусу судді виступає незалежність. Так, незалежність суддям забезпечується внаслідок надання їм недоторканності через ухвалу держави та суспільства.

Акцентуючи увагу на аспекті незалежності судді, слід зазначити, що цим принципом забезпечується надання суддями можливостей здійснювати свої безпосередні посадові обов'язки, що визначені Конституцією України [1] та іншими законодавчими і нормативно-правовими актами. В основі посадових обов'язків суддів лежить здійснення правосуддя в рамках їх повноважень без побоювань щодо будь-

якої форми переслідування.

Водночас недоторканність суддів характеризує особливий порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності внаслідок вчинення ними проступків (правопорушень, злочинів). Розглядаючи незалежність та недоторканність суддів, які забезпечуються державою, слід також зосередити увагу на особливостях імунітету суддів та їх відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням особливостей надання імунітету суддям та притягнення їх до юридичної відповідальності займаються І. Бабій [2], М. Клеандров [3], Д. Козак [4], А. Ноздрачев [5], О. Польовий [6], Н. Розін [7], М. Савенко [8], Ю. Стецовський [9], В. Терехин [10] та інші.

Опираючись на проблематику надання імунітету суддям та основні аспекти притягнення їх до юридичної відповідальності, що представлені у джерелах [1–10], слід зазначити, що подальшого дослідження потребують насамперед питання аналізу інституту імунітету суддів та притягнення до юридичної відповідальності за вчинення правопорушень відповідно до положень та норм чинної законодавчої та нормативно-правової бази в Україні.

Мета статті. Метою статті є проаналізувати інститут імунітету суддів в Україні та розкрити особливості притягнення їх до юридичної відповідальності. В контексті розкриття мети наукового дослідження доцільно вирішити такі завдання, а саме: 1) встановити правове значення понять «імунітет суддів» та «юридична відповідальність суддів»; 2) визначити та проаналізувати основні аспекти притягнення суддів до юридичної відповідальності – адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової і кримінальної відповідальності; 3) представити напрямки і обґрунтувати рекомендації щодо удосконалення інституту імунітету суддів та інституту юридичної відповідальності суддів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз судової

практики засвідчує, що відповідно до положень Конституції України [1] недоторканність суддів являє собою особливу складову правового статусу судді, а також слугує гарантією забезпечення належного рівня виконання посадових обов'язків. Окрім того, положеннями Конституції України [1] також визначаються основні засади принципу поділу державної влади, системи противаг та стримувань у взаємодії між трьома гілками державної влади.

Слід відмітити, що правовий зміст імунітету судді чітко розкривається у таких законодавчих документах як Конституція України [1] та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [11].

Так, відповідно до статті 126 Конституції України [1] недоторканність та незалежність суддів забезпечується гарантіями, визначеними у Конституції України та інших законах України.

Статтею 48 «Незалежність судді» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [11] зазначено, що забезпечення незалежності судді відбувається за рахунок надання їм недоторканності та імунітету.

Водночас статтею 49 «Недоторканність та імунітет судді» визначено, що судді є недоторканими. Їх не можна затримувати чи утримувати під вартою або арештом без згоди на те Вищої ради правосуддя до моменту, коли немає винесеного обвинуваченого вироку суду, окрім випадків, коли ними вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин.

Практика показує, що законодавством забороняється проникати у житло чи інше майно (володіння) суддів, а також у їхні службові приміщення, службові або особисті транспортні засоби, проводити їхній огляд, прослуховувати їхні телефонні розмови, здійснювати особистий обшук суддів, зокрема виймати їхню кореспонденцію, речі та документи, дозвіл на що може надати тільки суд відповідно до прийнятого судового рішення.

Акцентуючи увагу на зазначеному, М. Савченко [8] стверджує, що

серед складових елементів правового статусу судді слід відзначити незалежність. Значення цієї складової правового статусу судді тісно взаємопов'язане із значенням незалежності Конституційного Суду України та судової влади загалом [8, с. 75–84].

Реалізація прав суддями не може бути здійснена у випадку ненадійного їх захисту та не встановлення гарантій їх незалежності. При цьому особливе місце насамперед посідає особиста недоторканність суддів.

Під поняттям особистої недоторканості судді слід розуміти не якийсь особистий привілей судді, що обіймає державну посаду, а дієвий спосіб захисту публічних інтересів, зокрема насамперед інтересів правосуддя [3, с. 64].

Принцип недоторканості судді зумовлений спеціально визначеним режимом професійної діяльності судді та націлений на пониження впливу професійних ризиків в контексті здійснення правосуддя.

На сьогодні у переважній більшості країн світу створені спеціальні правові методи, реалізація яких впливає на забезпечення неупередженості та незалежності суддів та судів. У такому контексті принцип незалежності судді складений із двох основних складових незалежності, тобто з функціональної незалежності органів судової влади та інституційної незалежності органів судової влади. Водночас недоторканність суддів визначається як сукупність безпосередньо недоторканності та невідповідальності, що різняться між собою способами забезпечення суддів.

Опираючись на зазначене вище, Д. Козак [4] відмічає, що імунітет суддів є більш обґрунтованим законодавчо, ніж імунітет представників інших органів державної влади. Це насамперед пояснюється прагненням представників інших органів державної влади чи учасників судового процесу до ситуації, у якій суддя виступатиме залежним від змови, у яку

вступив [4, с. 3–6].

Разом з тим, Ю. Степовський [9] стверджує, що імунітет суддів виступає особливим видом порушення принципу, визначеного у Конституції України, стосовно рівності усіх без винятку перед законом та судом. Це також, на думку науковця, стосується і суддів [9, с. 108–114].

Однак, недоторканність суддів виступає особливим винятком у принципі рівності усіх перед законом та судом. Так, державою суддям за це поставлено високі вимоги. При цьому, саме на державу покладається обов'язок забезпечити суддям надання додаткових гарантій у ході виконання ними посадових обов'язків.

З огляду на те, у юридичній науці поширеною є думка про те, що недоторканність суддів має характеризуватися не наданням суддям привілеїв, а забезпеченням їм захисту у ході та за результатами здійснення професійної діяльності [2].

Практика показує, що, виходячи із ситуацій наданням суддям імунітету та особливостей використання їх суддями, на сьогодні слід більш детально акцентувати увагу на соціальній цінності імунітету суддів.

Що стосується недоторканості судді, то цей принцип аж ніяк не суперечить дотриманню, при цьому, принципу невідворотності відповідальності. Тобто наголошується на тому, що суддя конституційно наділений недоторканністю, однак за вчинення правопорушення (проступку, злочину) його можуть притягти до відповідальності. Однак такі діяння є чітко взаємопов'язані із імунітетом суддів, оскільки імунітет суддів дозволяє захистити їх від можливих та явних переслідувань щодо ухвалених ними судових рішень, а також від впливу наслідків здійсненого ними правосуддя.

З огляду на те, під недоторканністю суддів слід розуміти набір захисних методів, які відображають цілісну систему імунітетів суддів. Так, складовими цілісної системи імунітетів суддів виступають:

1) матеріально-правовий імунітет, яким встановлюються рамки притягнення суддів до цивільно-правової відповідальності;

2) індемнітет, за яким суддів не притягають до юридичної відповідальності у випадку висловлення особистої думки у ході здійснення правосуддя чи прийняття судового рішення, коли у суді не доведено їхню вину щодо певних зловживань;

3) процесуальний імунітет, структуру якого складає складний процес притягнення суддів до юридичної відповідальності, а саме до адміністративної відповідальності, дисциплінарної відповідальності, кримінальної відповідальності, цивільної відповідальності.

Що стосується індемнітету, то цей вид імунітету суддів є визнаним Європейським судом з прав людини як важлива складова правового статусу судді. Окрім того, індемнітет характеризується матеріальною основою та визначає недоторканність суддів. Водночас, відповідальність за шкоду, вчинену суддею в контексті здійснення правосуддя, несе держава (відповідно до статей 56 та 62 Конституції України [1]).

Так, згідно статті 56 Конституції України [1] визначається право кожного на відшкодування матеріальної і моральної шкоди державою або органами місцевого самоврядування, що завдана через незаконно прийняті рішення, дії або бездіяльність органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, у тому числі їх посадових та службових осіб внаслідок виконання ними покладених на них обов'язків. Водночас статтею 62 зазначено, що держава повинна відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, заподіяну без підстави на те потерпілим, але у випадку скасування рішення суду та визнання його як неправосудного.

Разом з тим, на сьогодні в Україні необхідно удосконалити законодавчу базу щодо імунітету суддів у напрямку визначення рамок необхідності надання захисту суддям, як посадовим особам, що виконують покладені на них державні функції, та недопущення до безкарності суддів

у випадках вчинення ними правопорушень (проступків, злочинів). При цьому, нормами інституту правового імунітету суддів повинні виступати:

- 1) норми, завдяки яким забезпечується захист суддів;
- 2) норми, в основі яких лежить дотримання принципу невідворотності притягнення до відповідальності та принципу відшкодування шкоди за учинене правопорушення (проступок, злочин).

Тут слід зазначити, що нормами, завдяки яким забезпечується захист суддів, передбачено доволі складний алгоритм притягнення суддів до юридичної відповідальності. Так, щодо притягнення суддів до кримінальної відповідальності, то нормами інституту правового імунітету суддів встановлюються гарантії забезпечення незалежності суддів, їх недоторканності. З огляду на те, вітчизняним законодавством визначено доволі особливий алгоритм притягнення суддів до адміністративної відповідальності чи до кримінальної відповідальності. Водночас забезпечення недоторканності суддів у напрямку кримінального правосуддя характеризується такими особливостями [1; 11]:

- порушення кримінальних справ проти суддів може здійснювати тільки Генеральний прокурор України чи його заступники;
- якщо суддю затримали згідно підозри вчинення ним правопорушення (проступку, злочину), за яке передбачено притягнення до адміністративної чи до кримінальної відповідальності, то його слід першочергово звільнити, коли встановлено його особу;
- повноваженнями щодо відсторонення судді від посади у випадку вчинення ним правопорушення (проступку, злочину), за яке передбачено притягнення до адміністративної чи до кримінальної відповідальності, наділена Вища кваліфікаційна комісія суддів України, водночас здійснює ці повноваження відповідно до постанов Генерального прокурора України;
- підсудність стосовно розгляду судової справи по обвинуваченню судді за вчинене ним правопорушення (проступок, злочин) визначає

Голова Верховного Суду, при цьому, судова справа щодо судді не може бути розглянута у суді, у якому обвинувачений суддя обіймає посаду судді.

Згідно статті 126 Конституції України [1] надання недоторканності суддям свідчить про те, що у випадку порушення проти них кримінальної справи їх не можна затримувати чи утримувати під вартою або під арештом без згоди на те Вищої ради правосуддя. Однак у випадках вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів Вища рада правосуддя надає згоду на затримання чи утримання під вартою або під арештом суддів.

Опираючись на зазначене вище, слід відмітити, що у законодавстві необхідно дещо удосконалити процедуру накладення на суддів юридичної відповідальності, зокрема особливу увагу слід звернути на норми, якими забезпечується гарантія додержання принципу невідворотності відповідальності. У структурі правового імунітету суддів норми, якими забезпечується гарантія додержання принципу невідворотності відповідальності, мають насамперед передбачати забезпечення безпеки інших людей у ході здійснення особистого огляду суддів. У випадку відкриття кримінального провадження щодо суддів слідчі дії та оперативно-розшукові заходи регулюються нормами кримінально-процесуального права.

У ході удосконалення чинного законодавства щодо імунітету суддів, то тут доцільно також зауважити те, що з метою забезпечення захисту необґрунтованого накладення на суддів кримінальної відповідальності у законодавстві доцільно закріпити норму права, яка би надавала можливість порушити кримінальну справу проти судді і у звертатися з цим питанням до Генерального прокурора України чи його заступників, але, при цьому, попередньо слід отримати згоду Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Проте існують випадки, коли, наприклад, суддя безпосередньо

передав матеріали слідчим органам задля одержання можливості розгляду такої судової справи Верховним Судом.

На сьогодні існує досить багато випадків, які засвідчують недоцільність надання суддям недоторканності. Так, наприклад, це участь у корупційних схемах, зловживання посадовим становищем, недотримання визначених у законодавстві норм. Аналізуючи думку суспільства щодо таких діянь суддів, слід відмітити, що вона є доволі таки негативною та вказує на негативне ставлення суспільства до недоторканності суддів. Так, позиція багатьох громадян свідчить, що недоторканість суддів дозволяє їм уникати відповідальності та ставить їх на відміну від інших представників суспільства у привілейоване становище.

Вважається за доцільне не тільки надати незалежність суддям, але і забезпечити належний алгоритм притягнення їх до юридичної відповідальності у разі вчинення ними кримінального правопорушення (злочину, проступку). При цьому, запорукою притягнення суддів до юридичної відповідальності виступають як недоторканність і незалежність суддів, так і гарантії захисту від необґрунтованого переслідування [6, с. 133].

Вивчення юридичної літератури доводить, що, до прикладу, судді, здійснюючи правопорушення, демонструють підвищену небезпеку для суспільства. З огляду на це, покарання за здійснення таких правопорушень повинно вказувати на застосування підвищеної юридичної відповідальності до суддів [5, с. 485].

Чинним законодавством також передбачені доволі підвищені вимоги до суддів у процесі виконання ними покладених на них посадових обов'язків. Окрім того, окремі аспекти недоторканності суддів також мають місце у процедурі притягнення їх до юридичної відповідальності.

Тут доцільно зауважити, що за кожним видом юридичної відповідальності суддів, чи то адміністративна відповідальність, чи

дисциплінарна відповідальність, чи кримінальна відповідальність, чи цивільно-правова відповідальність, передбачено окремі правові засади.

Так, у діючому Кодексі України про адміністративні правопорушення [12] визначено деякі винятки щодо притягнення суддів до адміністративної відповідальності, виходячи, при цьому, із імунітету суддів. З огляду на те, притягнення суддів до адміністративної відповідальності відбувається на загальних засадах. Тут слід насамперед відмітити випадки посягання на недоторканність суддів, їх імунітет. У наслідку це призводить до посягання на гідність суддів та знижує авторитетність судової влади у суспільстві.

Акцентуючи увагу на зазначеному вище, доцільно зауважити ще один аспект удосконалення законодавства у напрямку притягнення суддів до юридичної відповідальності. Зокрема особливу увагу слід зосередити на тому, що за вчинення адміністративних проступків (правопорушень) суддями їх слід притягати до дисциплінарної відповідальності Вищою радою правосуддя і Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, а не до адміністративної відповідальності. Така пропозиція насамперед пояснюється тим, що внаслідок притягнення суддів до адміністративної відповідальності, що у наслідку впливає на посягання на їх імунітет. З огляду на те, виникнення таких правопорушень має місце, наприклад, унаслідок складання протоколів, накладення адміністративних штрафів. Також до посягань на імунітет суддів належить підривання авторитетності судової влади.

Стосовно цивільної відповідальності судді, то цей вид юридичної відповідальності судді носить насамперед майновий характер та націлений на забезпечення захисту майнових інтересів як юридичних, так і фізичних осіб. При цьому, доволі особливими проявами настання матеріально-правового імунітету суддів є покладення цивільно-правової відповідальності на державу за вчинення правопорушення суддею

унаслідок здійснення ним правосуддя. Водночас, шкода, завдана суддею відшкодовується лише на таких засадах, коли суддею ухвалено неправосудне рішення або через грубу необачність або навмисно. Вивчаючи інші види правопорушень, вчинюваних суддею, то тут слід зазначити, що на нього накладати майнову відповідальність не потрібно, тому що суддя також одержує право на помилку, однак вона повинна бути добросовісною.

Розглядаючи питання притягнення суддів до відповідальності за вчинення правопорушення, до прикладу, завдання шкоди унаслідок здійснення правосуддя, доцільно відмітити, що на сьогодні існує механізм відшкодування такої шкоди, завданої державою, однак лише на нормативних засадах.

Відповідно до статті 1176 Цивільного кодексу України [13] у разі ухвалення судом незаконного судового рішення за цивільною справою держава повинна відшкодувати завдану суддею шкоди, однак тоді, коли встановлено у діях судді склад кримінального правопорушення.

Водночас статтею 62 Конституції України [1] зазначається, що у випадку скасування рішення, ухваленого суддею, оскільки воно встановлене як неправосудне, держава повинна відшкодувати як матеріальну, так і моральну шкоду, яка завдана.

Разом з тим, статтею 56 Конституції України [1] визначено право кожного на відшкодування шкоди у матеріальному та/чи моральному вигляді державою чи органами місцевого самоврядування, яка завдана через незаконно ухвалені судові рішення, дії або бездіяльність органів державної влади та/чи органів місцевого самоврядування, їхніх посадових та службових осіб унаслідок виконання ними своїй посадових та службових обов'язків.

Слід відмітити, що у багатьох країнах світу також присутні різноманітні механізми притягнення суддів до юридичної відповідальності.

До прикладу, у Великій Британії функціонує принцип імунітету суддів від притягнення їх до цивільно-правової відповідальності. Суть цього принципу полягає у тому, що немає права притягати суддю до відповідальності за що-небудь ним сказане чи учинене у ході здійснення правосуддя. Суддя також не відповідає за надані накази чи ухвалені рішення і навіть у випадках, коди вони є помилковими, однак не повинні виходити за рамки юрисдикції. За настання таких правопорушень суддя також не несе матеріальної відповідальності за делікт. Проте це не дає підстави зазначити про наявність у судді абсолютного імунітету і те, що його не можна притягти до юридичної відповідальності. У таких ситуаціях наявна можливість подання позову до судді, однак, коли його дії є злісними чи такими, що вказують на перевищення повноважень [7, с. 90–91].

Розглядаючи дисциплінарну відповідальність суддів, то цей вид відповідальності виступає особливим різновидом державного примусу, а також ключовим елементом правового статусу судді. Слід відмітити, що правові основи державного примусу регулюються нормами трудового права, водночас правовий статус суддів – тільки окремими нормативними актами.

Суддівський імунітет виступає доволі особливим та самостійним правовим інститутом, в основі якого лежать такі норми, що дозволяють звільнити суддів від виконання покладених на них юридичних обов'язків. Разом з тим, нормами імунітету суддів також визначається особливий правовий алгоритм притягнення до юридичної відповідальності, при цьому, із дотриманням правового статусу судді та належного виконання посадових обов'язків [10, с. 29].

Таким чином, виходячи із вищезазначеного, слід зауважити, що недоторканність суддів аж ніяк не суперечить принципу невідворотності відповідальності, а також не слугує перешкодою до притягнення суддів до

юридичної відповідальності. Присутність імунітету суддів не дозволяє переслідувати суддю у випадку винесеного ним незаконного рішення, однак впливає на подальше вирішення судових справ, які розглядалися суддею.

Категорії «імунітет суддів» та «недоторканність суддів» з одного боку виступаються як самостійні категорії, а з іншого – їх слід розглядати у взаємозв'язку, тому що відповідальність суддів є можливою тільки поза рамками імунітету суддів.

Дослідження довели, що сучасні методики притягнення суддів до юридичної відповідальності є доволі недосконалими та здебільшого суперечливими. З однієї сторони вони дозволяють суддям уникати відповідальності за їх протиправну поведінку, а з іншої – звільняти суддів із посади.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами опрацювання джерел [1–14] здійснено аналіз інституту імунітету суддів в Україні та розкрито особливості притягнення їх до юридичної відповідальності. Встановлено, що:

– правові засади імунітету судді регулюються положеннями Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кодексу України про адміністративні правопорушення, Цивільного кодексу України;

– недоторканність суддів являє собою особливу складову правового статусу судді, а також слугує гарантією забезпечення належного рівня виконання посадових обов'язків;

– принцип недоторканості судді націлений на пониження впливу професійних ризиків в контексті здійснення ним правосуддя;

– принцип незалежності судді складений із двох основних складових незалежності, тобто з функціональної незалежності органів судової влади та інституційної незалежності органів судової влади;

– імунітет суддів виступає особливим видом порушення принципу, визначеного у Конституції України, стосовно рівності усіх без винятку перед законом та судом;

– складовими цілісної системи імунітетів суддів виступають матеріально-правовий імунітет, індемнітет, процесуальний імунітет;

– на сьогодні в Україні необхідно удосконалити законодавчу базу щодо імунітету суддів у напрямку визначення рамок необхідності надання захисту суддям, як посадовим особам, що виконують покладені на них державні функції, та недопущення до безкарності суддів у випадках вчинення ними правопорушень (проступків, злочинів);

– нормами інституту правового імунітету суддів повинні виступати: а) норми, завдяки яким забезпечується захист суддів; б) норми, в основі яких лежить дотримання принципу невідворотності притягнення до відповідальності та принципу відшкодування шкоди за учинене правопорушення;

– необхідно дещо удосконалити процедуру накладення на суддів юридичної відповідальності, зокрема особливу увагу слід звернути на норми, якими забезпечується гарантія додержання принципу невідворотності відповідальності;

– цивільна відповідальність судді – це вид юридичної відповідальності судді, який носить насамперед майновий характер та націлений на забезпечення захисту майнових інтересів як юридичних, так і фізичних осіб;

– за вчинення адміністративних проступків (правопорушень) суддями їх слід притягати до дисциплінарної відповідальності Вищою радою правосуддя і Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, а не до адміністративної відповідальності, тому що притягнення суддів до адміністративної відповідальності впливає на посягання на їх імунітет;

– дисциплінарна відповідальність суддів – це вид юридичної відповідальності, який виступає особливим різновидом державного примусу, а також ключовим елементом правового статусу судді;

– притягнення суддів до кримінальної відповідальності регулюється нормами інституту правового імунітету суддів, за яким встановлюються гарантії забезпечення незалежності суддів, їх недоторканності.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є дослідження і удосконалення механізму притягнення суддів до юридичної відповідальності в Україні.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Бабій І. Незалежність судової влади в особі судді – запорука демократичної держави // Підприємництво, господарство і право. 2007. № 5. С. 160–162.
3. Клеандров М. И. Статус судьи. Учебное пособие. Новосибирск: Наука. 2000. С. 64.
4. Козак Д. Суд в современном мире: проблемы и перспективы // Российская юстиция. 2001. № 9. С. 3–6.
5. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба: Учебник для подготовки государственных служащих. М.: Статут, 1999. 592 с.
6. Польовий О. Л. Генеза юридичної відповідальності суддів в Україні // Держава і право. 2009. Вип. 46. С. 133–138. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8953>
7. Розин Н. Н. О вознаграждении лиц, невинно привлеченных к уголовному суду // Журнал Министерства юстиции. СПб.,

- Типографія Правительствующего Сената. 1897. № 9 (Ноябрь). С. 81–117.
8. Савенко М. Незалежність судді конституційного суду України // Вісник Конституційного Суду України. 2001. № 1. С. 75–84.
 9. Стецовский Ю. И. Судебная власть: Учебное пособие. Москва: Дело, 1999. 400 с.
 10. Терехин В. Судейская дисциплина и ответственность – гарантия прав и свобод граждан // Журнал российского права. 2001. № 8. С. 26–34.
 11. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
 12. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
 13. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
 14. Шелевер Н. В. Поняття та види імунітету в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 20 с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Babii I. Nezalezhnist sudovoi vlady v osobi suddi – zaporuka demokratychnoi derzhavy // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2007. № 5. S. 160–162.

3. Kleandrov M. I. Status sudi. Uchebnoe posobie. Novosibirsk: Nauka. 2000. S. 64.
4. Kozak D. Sud v sovremennom mire: problemy i perspektivy // Rossiyskaya yustitsiya. 2001. № 9. S. 3–6.
5. Nozdrachev A. F. Gosudarstvennaya sluzhba: Uchebnik dlya podgotovki gosudarstvennykh sluzhashchikh. M.: Statut, 1999. 592 s.
6. Polovyi O. L. Heneza yurydychnoi vidpovidalnosti suddiv v Ukraini // Derzhava i pravo. 2009. Vyp. 46. S. 133–138. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8953>
7. Rozin N. N. O voznagrazhdenii lits, nevinno privlechennykh k ugolovnomu sudu // Zhurnal Ministerstva yustitsii. SPb., Tipografiya Pravitelstvuyushchego Senata. 1897. № 9 (Noyabr). S. 81–117.
8. Savenko M. Nezalezhnist suddi konstytutsiinoho sudu Ukrainy // Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. 2001. № 1. S. 75–84.
9. Stetsovskiy Yu. I. Sudebnaya vlast: Uchebnoe posobie. Moskva: Delo, 1999. 400 s.
10. Terekhin V. Sudeyskaya distsiplina i otvetstvennost – garantiya prav i svobod grazhdan // Zhurnal rossiyskogo prava. 2001. № 8. S. 26–34.
11. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
12. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia: Kodeks Ukrainy vid 07.12.1984 r. № 8073-Kh (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
13. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. № 435-IV (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

14. Shelever N. V. Poniattia ta vydy imunitetu v konstytutsiinomu pravi Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.02 / Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2014. 20 s.